

ranje u jednu drugu stvarnost. Ovaj iskaz deluje protivrečno, u logičkom smislu. Ali, čini mi se da poezija baš i nastaje u prostoru razgranatih protivrečnosti, i da ona protivrečnosti ne miri, niti čini izbor između medusobno suprostavljenih sila — ona u toj suprotnosti, u toj napetosti tek i može da nastane.

— Da li je to slučaj sa sveukupnom povezom, sa svakim pesničkim pokušajem?

Nije, zato sam baš i naglasio da takvu ambivalentnost pesničkog znaka poznaje samo vrhunsko pesništvo. Naravno, ima pesnika koji krenu više jednim ili drugim tragom, a ima i onih koji izgube svaki trag. Homer, Dante, Šekspir — možda se na tim primerima najbolje i uocava fenomen paralelnog postojanja kontemplacije stvarnosti i njenog izbegavanja. Blejkove proročke knjige često se navode kao primer krajnje hermetične poezije, poezije zatvorene u vlastiti simbolički svet, u svet ličnih pesničkih vizija i lične pesnikove kosmognosije. Ali, treba zaista biti površan čitalac Blejkove poezije pa ne osetiti da te proročke knjige, u isto vreme, jesu i duboka kontemplacija stvarnosti njegovog doba, i ne sme to, već su i kontemplacija, u krupnijim segmentima zahvaćenih, civilizacijskih i istorijskih fenomena.

Uopšte, poeziji ne treba ni prilaziti ukoliko se nema sluh za posebnu, pesničku logiku, u kojoj se protivrečnosti medusobno ne potiru. Naprotiv, protivrečnosti poeziju upravo omogućuju.

— U kakvom medusobnom odnosu staje pesništvo i sumnja?

— Da odgovorim na ovo pitanje, morao bih takođe da ukažem na jednu, možda čak i temeljnu, protivrečnost pesništva. A ta je, da poezija,

pomere, samo su to pravi stihovi, i oni su sigurno plod jedne iskrene i snažne vere, u moć mašte i u moć reči.

Što se savremenog pesničkog trenutka tiče, kod pesnika kao da se uočava nedostatak jedne ovakve vere, a sumnja, koja se ne retko i fingira, kao da polako postaje — kliše. Ko zna, možda je došlo vreme da preispitamo bodlerovsko naslede.

— Šta te pokreće na pisanje? Da li je to ironija, ili melanolija? Jesi li sklon samoobmanama?

Ne znam da li me pokreće na pisanje, ali čini mi se da u mojim pesmama postoji trag melanolije. To verovatno ima veze i sa karakterom. A što se ironije tiče, mislim da je žalosno ako je ona nekome pokreća za pisanje; ona je tada zaista »dika nevoljnja«, i poeziju svodi na puško sredstvo za namirivanje jednog drugog, intelektualnog računa. A u današnje vreme pesnici dosta često posežu za njom — ironija je danas, i kao stilski figura i kao duhovni stav, roba na priličnoj ceni. I dobro je, od strane teoretičara, reklamirana. Meni se čini da ironija treba da postoji u pesništvu, ali ne kao pokreća na pisanje, jer kao takva ona poeziju uvek osiromašuje, već pre kao nekakav balans, fini kreativni sentimentalnoj razlivenosti — što kao opasnost lebdi nad svakim pesničkim pokušajem. I da što je ironija suptilnija, što se više sama usložnjava, pa i prelazi u oblike samoironije — toliko više ona doprinosi kvalitetu poezije.

A šta mene pokreće na pisanje? To je ona ista sila koja me je pokrenula da napišem prvu pesmu, koja me i dan danas nagodni to isto da radim. Toj sili ne znam ime. Možda je to čudenje? Zaljubljenost u ži-

san o jeziku

laslo blašković

Poezija Vojislava Karanovića u njegovoj novoj knjizi »Zapisnik sa budenja«, Matica srpska, 1989, obeležava hinjena kundaran, jer je razdvojen i time semantički obezučen.

Ovde je to prikriven uticaj sintagme »stigla«, ne malje, u ovom slučaju, naizgled, se razlika između eksplicitno izraženih poetičkih stavova: prvog, u pesmi »Trenutna«, oličenog u stihovima: »svaka reč razlaže se / u ono da ćega je nastala: / goli zvuk, uzdah, krik / stenjanje, škripu zuba, grcanje / / svaki pokret / znači ono što treba da znači: / hoću, dodi, ili: / bojam se« i drugog, iz završne pesme »Ptica«, gde su kišne kapi »nevine i neimenovane«.

Ali, ovo je lažna suprotnost, samo prividna antinomija. Oba pola sklapaju se u jezički hermafrodit: jedan, koji teži nemušnosti i seća se malarmeovskog načela imenovanja kao izdaje poezije i drugi, koji odlazi iza komunikacijskih arhetipa u podzemlje govora.

Karanović je pesnik tekstualnih veština.

Mada njegova ideja često prati sled zvučnih asocijacija, diktat jezika, u ovim se stihovima pesnik ogleda u čežnji, da, nabujalom sinestezijom, zvukovno pretvor u vizuelno, da eufonična masa zatreće pesničku sliku.

Drugi dar njegove ruke vidi se u procesu uveličavanja značenja, kada nastaju, paralelne i sinhronne, jezičke radnje. Očigledan primer nalazimo u stihovima: »aktiviran / ispod teškog malja insekt (stidan / što živi)...« Spomenuti proces preoblikovanja značenja izražen je kroz simultano delovanje različitih predložaka čitanja,

sličan postupak »upotrebe jezika« nalazimo i u naslovnoj sintagmi. Ona predstavlja produkt novovidenih iskustava Đorda Markovića Kodera ili Velimira Hlebnjikova. Reč je o jezičkoj moći da se zvukovno gotovo istovetne forme »podudaraju« u značenju, sklapaju u novo semantičko jedinstvo. Ovaj postupak daje značajnu boju pesničkom spektru Hlebnjikova i Kodera, pa im možemo pripisati i »patent«. On se sastoji u sledecem. Zamenom jednog ili više glasova u reči ili u »tvrdom«, jednolinjiskom, usvakodnevljennom njihovom sklopu, »materijal« se osvežava, neočekivano menjajući semantičku strukturu. »Reč doziva reči«, i novi način slaganja znak je i tajnovitih jezičkih puteva.

Srećan izbor naslova ove knjige, dobar »proizvod«, zasenjuje moguće primedbe o takoj prepoznatljivosti ovog, pomalo pohabanog, mini-sižeza, o dosetki slepoj ali izraženog sluha, o neuspostavljenom novom ironičkom poretku, u koji bi morao biti uključen i ovaj, već obeležen, postupak.

Veza među rečima, u zapisniku-sa-suđenja, pokazala je svoje misterhajdovsko lice, potonulo u ovaj san o jeziku.

U pesmi »Put« Karanović kaže: »dogadaj spava / negde u podrumu / budućeg / / spava / za mene / barem... ja / ču za-

spati / / u kući mogućeg / / budim se u samom sebi«. Izjednačavajući se sa dogadjajem, identificujući se sa nepomerajućim akcijom Elejca, sa večno letećom strehom, lirska »ja« ove pesme kreće na put u izabrani pakao. »U podrumu budućeg« on ne zna, poput senki iz Dantevog »Pakla«, za sadašnjost. Put se večno završava tamo gde počinje. Tako da u »Skici za autoportret« Karanovićevu »sada« dešuje kao podeljenost koja završava kao beskonačni falsifikat besmrtnosti.

Poezija koja govori: »izmicanje je oblik postojanja«, ona je koja teži, da ima samo jednog čitaoca sa beskonačno mnogo rešenja, poezija, koja navlačeći sopstveno ruho postaje travestija sebe same, koja, paradoksalno, menja svoj oblik baš pokušavajući da ostane ono što jeste, da »izmice« u »sebi samoj« (da slobodno citiram samog pesnika, posežući, za istovremeno pogledom na različite strane sveta njegove poezije, u čitanju koje je gotovo stvar).

Ova poezija ironičnog vaskrsenja duha i neugasive telesnosti, kao mogućnost njihove identičnosti, zapisnik je o Lazarevom buđenju iz »strašne simetrije«, dijalogu sa istovetnim rečima, o dvojniku bez originala.

Ona je i lična mitologija u kojoj su junaci: Blejk, Helderlin, Hlebnjikov, Koder, Gongora, Rastko Petrović, pesnici koje Karanović sledi, pesnici poetičke histerije, nastale usled potiskivanja želje za jezičkom padavicom.

Naš pesnik je obrnuti futurista, koji hoće da opeva perpetuum mobile savršenog jezika.

Izlazeći iz »teške muljevite nesvesti« nazboljim pesmama iz »Zapisnika sa budenja« Karanović se našao u jezičkoj milosti.

pisanje poezije, podrazumeva istovremeno postojanje krajnje sumnje i krajnje vere.

Svoje ishodište poezija, verujem, ima upravo u prostoru jedne duroke i sveobuhvatne sumnje. Sumnje u samog sebe, u druge, u zajednicu u koju smo kao pojedinci uključeni, u jezik, u knjige, konačno, i u sam život. Uostalom, iz sumnje u činjenicu da je stvari život dovoljan okvir u kojem čovek može da se realizuje, mi i počinjemo, uz pomoć umetnosti, taj okvir da pomeramo. Počinjemo da nadgradujemo, preoblikujemo pa i eksviramo stvarnost. Ovakva jedna sumnja, i osećaj nezadovoljenosti njome stvoren, podstiču nas na to da i u stihovima, uz pomoć reči, gradimo jedan drugi, imaginarni poredak ovog našeg vremena i ovog našeg sveta.

Ali, na granici izricanja, ako ne i ranije, pesma mora da primi jedan zagrljav vere, i tek to nju čini mogućem. Svaka umetnička tvorevina, pa i pesma, nastaje kao akt naglašene vere, vere umetniku u vlastitu imaginaciju, i vere u moć samog medija u kom se delo rada. Samo onaj koji bude imao vere, a bude rekao brdu: predi odavde onamo — taj će to i uspeti da ostvari; ta slika iz Novog zaveta, kada je pesništvo u pitanju, ima gotovo emblematsku vrednost. Samo oni stihovi koji u nama nešto

vot, i u jezik? Strepnja? Grč? Želja za begom, za igrom? Možda sve to zajedno? A kao odgovor na drugi deo pitanja mogao bih da postavim jedno retorsko pitanje: zar bih dobar deo svog dosadašnjeg života proveo nad knjigom, kao čitalac, i zar bih i sam pisao knjige da nisam sklon samoobmanama?

Da li pisanje podrazumeva samoću?

Da. Koliko sam uspeo da prodrem u stihove pesnika koje sam pažljivo i sa ljubavlju čitao, svaki je od njih u duši nosio to gorko osećanje samoće. Reklo bi se da je razlika samo u pojavnim oblicima tog osećanja: Pindar, Gongora, Blejk, Bodler, Hlebnjikov, Trakl, Laza Kostić, Koder, Dis... Gotovo da bi se uz istoriju poezije mogla pisati i istorija samoće.

Biće da pisanje ne samo što podrazumeva samoću, već je i rada i podstiče, i to time što čoveka stavlja nekako izvan života, dodeljuje mu ulogu posmatrača a ne učesnika. Manova priča Tonio Kreger, ako ništa drugo, ovo nam je ubedljivo objasnila.

Mada, valja reći i to da, ako pisanje podrazumeva samoću, proces nije i obratan. Samoća ne mora da zrači uvek i kreativnom energijom, često je ona teško, bolno i gorko ljudsko iskustvo — današnje vreme lju-